

6. Романова І. А. Сучасний урок у системі навчальної діяльності молодшого школяра. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. № 5. С. 6-12.
7. Савченко О. Типологія уроків. Початкова школа. 2011. № 9. С. 4-7.
8. Ходань О. Нестандартний урок як засіб пізнавальної діяльності учнів. Педагогічний досвід. 2013. С. 29-30.

Коропецька Ю.

Науковий керівник – доц. Олексюк В. Р.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМООЦІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

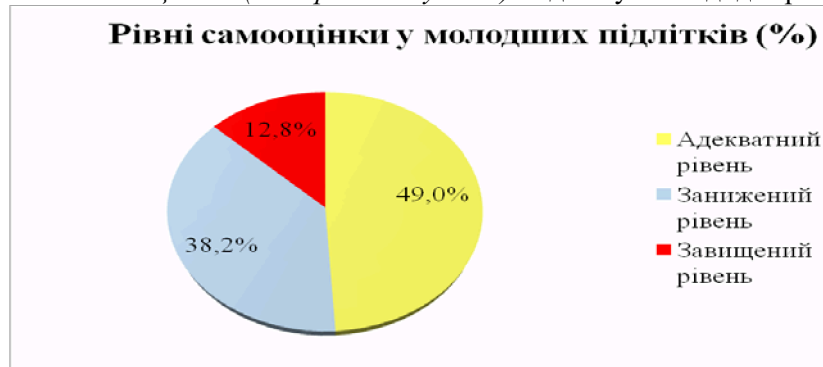
Підлітковий вік є переломним етапом для дитини, який характеризується нестійкістю свого образу Я, супроводжується психологічною кризою, що пов'язана з виникненням почуття дорослості, розвитком самосвідомості, ставлення до себе як до дорослої особистості, до своїх нових можливостей і здібностей. Даний вік є сенситивним для розвитку самосвідомості особистості. У підлітків виникає інтерес до себе, якостей своєї особистості, потреба оцінити, порівняти себе з іншими, розібратися у своїх почуттях і переживаннях. Підліток особливо гостро відчуває суперечність, невпорядкованість свого Я, що зумовлене невизначеністю рівня домагань, труднощами переорієнтації з оцінювання інших на самооцінювання. Тому, на сьогоднішній день питання розвитку самооцінки в підлітковому віці є досить актуальним.

Загально визнаним є той факт, що самооцінка починає розвиватись уже в ранньому дитячому віці. Але тільки в підлітковому віці починає формуватись істинна самооцінка – оцінка людиною самою себе, де перевага віддається критерію стандартів свого внутрішнього світу, обумовлена власним "Я" [4].

Для визначення рівня самооцінки в підлітковому віці ми обрали методику «Знаходження кількісного виміру самооцінки» (автор: С.А. Будасі). Методика заснована на уявленні про те, що статистичною нормою є закономірне неспівпадання реальної й ідеальної «Я-концепції». В основі методики лежить спосіб ранжирування, а метою обробки результатів є встановлення зв'язку між ранговими оцінками особистісних якостей, що входять у систему уявлень про «Я-ідеальне» та «Я-реальне», міра зв'язку встановлюється за допомогою рангової кореляції [1, с. 87–91]. В ній пропонується обрати 20 якостей особистості і проранжувати їх відносно свого уявлення про ідеальне «Я» і «Я» реальне. Результатом обробки є співвідношення «Я» реального і «Я» ідеального, тобто наскільки людина відповідає своїм уявленням про ідеальну особистість.

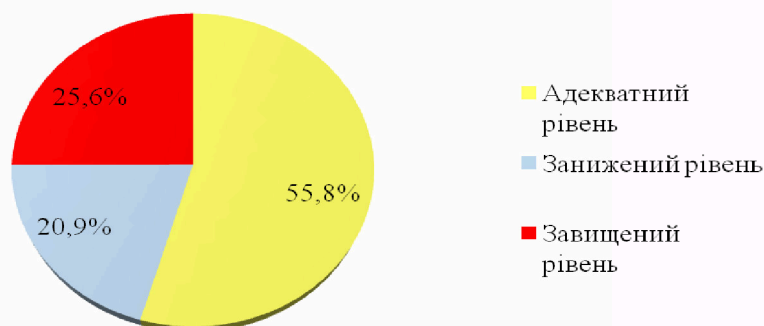
Наше дослідження проводилось з учнями шостих та восьмих класів Козівської ЗЗСО № 2 І-ІІІ ступенів. У дослідженні взяло участь 82 учні шостих та восьмих класів.

Результати визначення самооцінки за допомогою методики «Знаходження кількісного вираження самооцінки» (автор: С.А. Будасі) подано у вигляді діаграм (рис. 1, 2, та 3).

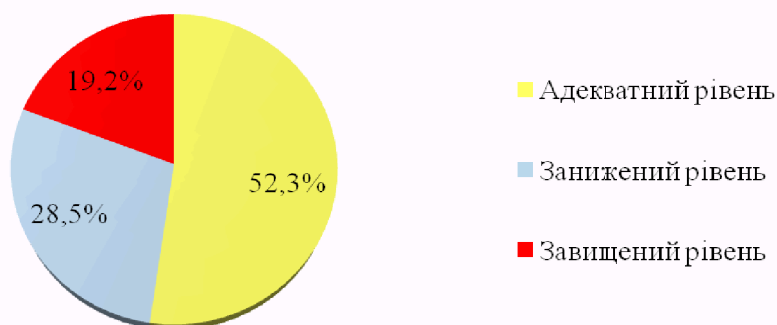
Рис. 1. Результати рівнів самооцінки

Рівні самооцінки устарших підлітків (%)

Рис. 2. Результати рівнів самооцінки

Рівні самооцінки у відсотковому відношенні у загальній вибірці (%)

Рис. 3. Результати рівнів самооцінки

Згідно результатів нашого дослідження, ми становили, що у підлітковому віці переважає адекватний рівень самооцінки, а саме: у 52, 3% досліджуваних. Той факт, що трохи менше половини, 47,7 % підлітків досліджуваної категорії мають неадекватну самооцінку дає змогу дійти висновку про необхідність корекційного впливу з метою формування адекватної самооцінки. За нашими даними, у дітей в підлітковому віці неадекватність самооцінки проявляється в більшою мірою її заниженості, ніж завищенням. 28,5% досліджуваних підлітків мають неадекватну занижену самооцінку та 19,2% – неадекватно завищену.

Порівнюючи результати учнів шостих класів із учнями восьмих класів, встановлено, що у обох випадках є перевага адекватної самооцінки, однак у молодшому підлітковому віці кількість осіб з адекватною самооцінкою дещо менша, аніж у старших підлітків. Також визначено, що молодші підлітки більш схильні до заниження самооцінки, а старші підлітки мають тенденцію до завищення. Те, що значна частина молодших підлітків схильна до неадекватної заниженої самооцінки можна пояснити тим, що саме занижена самооцінка може бути викликана переживаннями з приводу неіснуючих недоліків образу фізичного Я [2], адже саме в цьому віці в молодшого підлітка, у зв'язку із статевим дозріванням змінюється зовнішність до якої підліток ставиться надто самокритично.

Адекватність самооцінки у підлітків виражає ступінь відповідності їх уявлень про себе з об'єктивними підставами цих уявлень. Підлітки, в яких виявлено адекватний рівень самооцінки позитивно ставляться до свого Я, в них яскраво виражена самоповага, добре розвинуте відчуття власної повноцінності та прийняття себе. Підлітки із адекватною самооцінкою однаково визнають як свої переваги, так і свої недоліки. В основі оптимальної самооцінки також лежить впевненість у собі, що дозволяє підлітку регулювати рівень домагань і правильно оцінити власні можливості стосовно різних життєвих ситуацій.

Підлітки із завищеною самооцінкою гіпертрофовано оцінюють свої переваги, ставлять перед собою більш високі цілі, ніж ті, які вони можуть реально досягти, у них завищений рівень домагань, що не відповідає їх реальним можливостям [3]. Здорові якості особистості: гідність, гордість, самолюбство - перероджуються в зарозумілість, марнославство, егоцентризм. Неадекватна самооцінка своїх можливостей і завищений рівень домагань обумовлюють надмірну самовпевненість. Розвиток зайвої самовпевненості може виступати наслідком відповідного стилю виховання в сім'ї та школі. Незаслужені похвали і заохочення сприяють формуванню у такої людини відчуття винятковості, спотвореного уявлення про власні можливості, необ'єктивної оцінки результатів своєї діяльності. Самовпевнені підлітки не схильні до адекватного самоаналізу. У сукупності з некритичністю мислення, недисциплінованістю, відсутністю необхідного самоконтролю це зумовлює до прийняття помилкових рішень і здійснення ризикових вчинків [5]. Подальша втрата почуття необхідної обережності негативно впливає на безпеку, надійність і ефективність життєдіяльності підлітка. Відсутність або недостатня потреба в самовдосконаленні ускладнює включення їх в процес самовиховання. Учні, у яких виявлено занижену самооцінку, зазвичай, ставлять перед собою більш низькі цілі, ніж ті, які можуть досягти, перебільшуючи значення невдач [6]. Вони, як правило, неадекватно сприймають свою зовнішність, не приймають своє фізичне Я. Також варто зауважити, що неадекватність в оцінюванні свого зовнішнього вигляду може бути спричинена орієнтацією лише на зовнішні еталони краси.

Отже, аналізуючи результати експериментального дослідження можна стверджувати, що саме в підлітковому віці формування адекватної самооцінки є нагальною проблемою сьогодення. Тому перспективою нашого дослідження є розробка корекційної програми, у дітей підліткового віку, спрямованої на розвиток адекватної самооцінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будаси С. А. Методика исследования самооценки / С. А. Будаси // Вопросы психологи. – 1971. – № 3. – С. 87–91.
2. Гірчук О. В. Умови формування самооцінки в підлітковому віці // Актуальні проблеми психології: Зб. наукових праць/ Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; За ред. С. Д. Максименка. – Т. 9. – Част. 3. – 2008. – С. 241–249.
3. Зозуляк-Случик Р. Психологічні особливості формування самооцінки підлітків / Р. Зозуляк-Случик, О. Лесюк // Обрії. – 2015. – № 1. – С. 23–26.
4. Захарова А. В. Структурно-динамическая модель самооценки / А. В. Захарова // Вопросы психологи. – 1989. – № 1. – С. 22–24.
5. Психология современного подростка/Под ред. Д. И. Фельдштейна. – М.: Просвещение. – 1990. – 256 с.
6. Сазонова О. В. Дослідження співвідношення між домінуючими копінг-стратегіями, рівнем тривожності та самооцінки учнів / О. В. Сазонова // Проблеми сучасної психології. – 2014. – Вип. 23. – С. 562–573.

*Німець Надія
Науковий керівник: викл. Шевченко О. М.*

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ ВОЇНІВ – УЧАСНИКІВ АТО: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ

Сучасний стан українського суспільства в умовах військових дій на Сході України пов'язаний з чинниками економічного, політичного, демографічного і духовного характеру, що негативно впливають на громадян нашої країни. Військові дії на сході України створюють надзвичайну ситуацію військового характеру, перебування в якій викликає зміни в життєдіяльності й поведінці, що актуалізує потребу психологічної реабілітації як самих військовослужбовців, так і членів їх сімей, зокрема дітей.

Метою статті є обґрунтування теоретико-практичних засад психологічної реабілітації дітей воїнів – учасників АТО.

Травматичний досвід, отриманий під час бойових дій, негативно впливає на стан здоров'я військовослужбовців – учасників бойових дій та членів їх сімей. Зокрема, після повернення до мирного життя, вони переживають нові стреси, пов'язані з соціальною адаптацією,